KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA DIQQATNING RIVOJLANISHI

Ilmiy rahbar: CHDPU psixologiya
Kafedrasi o‘qituvchisi
D.E. Abduqodirova
abduqadirovadilobarbonu@gmail.com
CHDPU San’atshunoslik TSMG 26-1 talabasi
Fazullayeva Muslima
Kabilova Mafuza
https://doi.org/10.5281/zenodo.24387151

Annotatsiya: Mazkur tezisda kichik maktab yoshidagi bolalarda diqqatning psixologik mohiyati, uning turlari, xususiyatlari va o‘quv faoliyatidagi o‘rni yoritilgan. Diqqatning idrok, xotira va tafakkur jarayonlari bilan o‘zaro bog‘liqligi tahlil qilingan, uning boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilim olish samaradorligiga ta’sir etuvchi omillari ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, ta’lim jarayonida bolalar diqqatini rivojlantirish va boshqarishning psixologik-pedagogik yo‘llari bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.
Kalit so‘zlar: diqqat, ixtiyoriy diqqat, ixtiyorsiz diqqat, diqqat xususiyatlari, kichik maktab yoshi, bilish jarayonlari, o‘quv faoliyati, e’tibor barqarorligi, pedagogik yondashuv.

Abstract: This paper examines the psychological essence of attention in primary school children, its types and properties, and its role in their cognitive activity. The relationship between attention and perception, memory and thinking is analyzed, and the factors influencing the learning efficiency of younger schoolchildren are identified. Practical psychological and pedagogical recommendations for developing and managing attention in the educational process are also proposed.
Keywords: attention, voluntary attention, involuntary attention, properties of attention, primary school age, cognitive processes, learning activity, attention stability, pedagogical approach.

Аннотация: В статье рассматривается психологическая сущность внимания у детей младшего школьного возраста, его виды, свойства и роль в познавательной деятельности. Проанализирована взаимосвязь внимания с восприятием, памятью и мышлением, выявлены факторы, влияющие на эффективность обучения младших школьников. Предложены практические психолого-педагогические рекомендации по развитию и управлению вниманием в образовательном процессе.
Ключевые слова: внимание, произвольное внимание, непроизвольное внимание, свойства внимания, младший школьный возраст, познавательные процессы, учебная деятельность, устойчивость внимания, педагогический подход.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimida axborot hajmining keskin ortib borishi o‘quvchilardan o‘quv materialini tez, aniq va chuqur o‘zlashtirishni talab etmoqda. Bunday sharoitda bilim olish samaradorligini belgilovchi eng muhim psixologik shartlardan biri diqqatdir. Kichik maktab yoshi (7–11 yosh) diqqatning barcha xususiyatlari jadal shakllanadigan sezgir davr hisoblanadi. Diqqati yetarli darajada rivojlanmagan o‘quvchi qobiliyati yuqori bo‘lsa ham, o‘quv materialini to‘liq qabul qila olmaydi. Shu sababli ta’lim jarayonida kichik maktab yoshidagi bolalarda diqqatning psixologik

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ahamiyatini o‘rganish va uni rivojlantirish yo‘llarini aniqlash pedagogik psixologiyaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Psixologiyada diqqat psixik faoliyatning muayyan ob’ektga yo‘nalganligi va to‘planganligi sifatida ta’riflanadi. Diqqat uch turga bo‘linadi: ixtiyorsiz, ixtiyoriy va ixtiyoriydan keyingi diqqat. Kichik maktab yoshida ixtiyorsiz diqqat ustunlik qiladi — bolalar diqqati ko‘proq tashqi, yorqin va emotsional qo‘zg‘atuvchilarga qaratiladi. Ixtiyoriy diqqat esa ongli maqsad va irodaviy zo‘r berishni talab qiladi, o‘quv faoliyati ta’sirida u bosqichma-bosqich shakllanadi. Faoliyatga qiziqish ortgach, irodaviy zo‘riqish kamayib, ixtiyoriydan keyingi diqqat shakllanadi. Bu boshlang‘ich sinf o‘quvchisi uchun eng samarali holat hisoblanadi.

Diqqatning asosiy xususiyatlariga hajm, barqarorlik, konsentratsiya, taqsimlanish va ko‘chuvchanlik kiradi. Kichik maktab yoshida bu xususiyatlar hali to‘liq shakllanmagan: diqqat barqarorligi past bo‘lib, u tez charchaydi; diqqat hajmi kichik — bir vaqtning o‘zida kam sonli ob’ektlarni qamrab oladi; taqsimlanish va ko‘chish cheklangan. Darsda o‘quvchi o‘qituvchini tinglab, yozib borishi lozim, bu esa diqqatning taqsimlanishini talab etadi.

Diqqat bilish jarayonlarining sifatini belgilaydi. U idrokning aniqligini oshiradi, xotirada ma’lumotning mustahkam saqlanishini ta’minlaydi, tafakkur jarayonini maqsadli yo‘naltiradi. Psixologik tadqiqotlarda diqqat axborotni tanlab qabul qilish va filtrlash mexanizmi sifatida talqin qilinadi. Diqqat jalb etilmagan axborot ko‘pincha xotiraga o‘tmaydi, shuning uchun o‘qituvchi uchun asosiy vazifa o‘quvchi diqqatini mavzuning muhim jihatlariga qaratishdir.

Kichik maktab yoshida diqqatning rivojlanishiga fiziologik (nerv sistemasi yetilishi, charchoq), psixologik (motivatsiya, irodaviy sifatlar) va ijtimoiy-pedagogik (o‘qituvchi mahorati, oilaviy muhit) omillar birgalikda ta’sir ko‘rsatadi. Diqqatni susaytiruvchi omillarga darsning bir xilligi, materialning bolalar darajasiga mos kelmasligi va shovqin kiradi. Zamonaviy sharoitda mobil qurilmalar ham diqqatning tarqoqlashuviga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Diqqatni rivojlantirishda quyidagi yondashuvlar samarali hisoblanadi: darsga aniq maqsad qo‘yish; muammoli va interfaol usullardan foydalanish; faoliyat turlarini almashtirib turish; ko‘rgazmali vositalarni qo‘llash; o‘quvchini o‘z vaqtida rag‘batlantirish; maxsus diqqat mashqlarini (kuzatuvchanlik, labirintlar, “farqini top” o‘yinlari) muntazam o‘tkazish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshi diqqatning barcha xususiyatlari jadal rivojlanadigan sezgir davrdir. Diqqat ta’lim jarayoni samaradorligini belgilovchi muhim psixologik shart bo‘lib, uning turlari va xususiyatlarini inobatga olish, o‘quv faoliyatini diqqatni ushlab turadigan tarzda tashkil etish, o‘quvchilarda ixtiyoriy diqqatni tarbiyalash hamda qulay psixologik muhit yaratish o‘quv materialini o‘zlashtirish sifatini oshiradi. Bu jarayonda o‘qituvchi va ota-onaning hamkorligi muhim o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi.
2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2002.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975.
4. Broadbent D.E. Perception and Communication. – London: Pergamon Press, 1958.
5. Kahneman D. Attention and Effort. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

6. Posner M.I., Petersen S.E. The attention system of the human brain // Annual Review of Neuroscience, 1990, Vol. 13, pp. 25–42.
7. Abduqodirova, Dilobarbonu. (2025). PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE NEUROGRAPHIC APPROACH. 01. 501–503.
8. Abduqodirova, Dilobarbonu. (2025). TALABALARDA PSIXOLOGIK STRESSNI YENGISH. 03. 69–73.
9. Jumayev, L., Kasimova, M., Jo‘rayeva, O., Madjidova, Y., Radjabov, N., Abdukodirova, D., ... & Matkarimov, I. (2025). Tetracycline and Ciprofloxacin Detection using CoFe2O4 Nanoparticles Decorated on Ionic Liquid Functionalized Graphene Oxide Nanosheets (CoFe2O4-NP-IL-GO). Journal of Nanostructures, 15(3), 1519–1531.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.